

FOUCAULT: ZGODOVINA NOROSTI...

SREDNJI VEK: zapirajo gobavce v leprozorije, ki jih je po vsej Evropi veliko. Ko je gobavost izginila, so na enakih krajih začeli zapirati reveže, potepuhe, hudodelce in zmedence. V renesansi se uveljavi izraz ladja norcev- ker so nore preganjali iz mest in so jih velikokrat naložili na ladje da so jih odpeljale neznano kam. Čeprav so bili načeloma proti tujim norcem, so izganjali tudi svoje, ki se nato niso smeli vrniti. Šlo je za isti princip kot pri gobavci- bili so potisnjeni daleč na obrobje družbe oz. izključeni iz nje. Obstajala so tudi druga obredna izganjanja - npr. javno bičanje, ki mu je sledila zasledovalna tekma, kjer so jih z udarci palic pregnali iz mesta. Konec srednjega veka se norci pojavijo v umetnosti- likovni in literaturi- norec, ki vsakogar opozarja na njegovo resnico- je nosilec pravice v likovni umetnost temo smrti zamenja do 15.st tema norosti- norost kot nenehna smrt, kot ničevost obstoja. Norost kot nasprotje smrti, gobavost sicer izginila, strukture gobavosti pa so ostale (gobavost kot struktura ločenosti, izločenosti iz družbe). Predstava o norosti v času Erazma Rotterdamskega (Hvalnica norosti): znanost prehaja v norost zaradi preobilja lažnih znanosti. Norost je bila povezana s človekom in njegovimi slabostmi, ne z njegovimi sanjami ali čim abstraktnim. Norost kot odnos človeka do samega sebe, ki nastane iz zagledanosti vase in iluzij. V 15.stoletju je imelo doživljanje norosti v literarnem in filozofskem izražanju predvsem obliko moralne satire. V 18.stoletju doživljanje norosti drugačno, kar je razvidno iz literature:

- norost, ki izhaja iz romaneskne identifikacije → delovanja likov iz sveta fantazije postanejo bralčeve fantaume (Don Kihot)
- norost puhle domišljavosti → tu se norec ne identificira z likom iz romana; identificira se s samim seboj in lastna zagledanost mu omogoča pripis vseh kvalitet in moči, ki jih nima
- norost pravične kazni → norec govori resnico, ker storilec dejanja v svoji zavesti že doživlja bolečino kazni, ki ga bi doletela
- norost brezupne ljubezni

V 17. stoletju v literaturi prevladuje motiv norosti bolj zaplet kot pa razplet. V klasicistični dobi se je norost končno umestila v prostor (med stvari in ljudi), nič ni več potovanja norcev z ladjo, ladjo zamenja špital. S tem je norost ukročena in sodeluje pri ukrepih razuma.

DOBA KLASICIZMA (17.,18. st.):

V Evropi se začne ustanavljati celo kopico ustanov, kamor zapirajo reveže. V Parizu Splošni špital (1656), ki je namenjen revežem ne glede na spol, starost, družbeni položaj, zdravje,... Ni bil medicinska ustanova (ni skrbi za ozdravitev bolnih), bil vezan direktno na kraljevo oblast, ki jo je podredil civilni avtoriteti- uradnikom. Po tem zgledu je svoje špitale začela ustanavljati še cerkev, ki je

z oblastjo tekmovala in sodelovala. V nemško govorečih deželah so ustanovljali poboljševalnice, v Angliji pa že od konca 16. st. naprej houses of correction in workhouses.

Splošni špital si je prizadeval onemogočiti beračenje in brezdelnost, je to nova rešitev ker: 1. negativne ukrepe izključevanja iz družbe so zamenjali z zapiranjem (naj bi povzročalo nered), 2. brezposelnosti niso več preganjali in kaznovali (k temu precej prispevale verske vojne, ki so beračenje in brezposelnost drugače definirale), 3. poskrbeli so zanj na stroške nacije, vendar za ceno osebne svobode. Zapiranje je bilo tudi odgovor na ekonomsko krizo 17. stoletja. Enako so delale poboljševalnice v Angliji. Vsakokrat, ko je država naletela na gospodarsko krizo, so te ustanove dobile svoj ekonomski pomen. Vsi zaprti so morali delati, toda ko je to postala oblika neloyalne konkurence (nič mezde), so to odpravili, s tem krize v teh ustanovah. Osnovna naloga Špitala ni bila zaposljivost zaprtih, temveč odprava beračenja. Klasicistično obdobje je uporabljalo zapiranje na dvoumen način in tako, da mu je namenilo dvojno vlogo – zatrla naj bi brezposelnost ali vsaj odpravilo njene najvidnejše družbene učinke in pa nadziralo cene, kadar je grozilo, da bodo preveč poskočile. Zapiranje v času klasicizma je obnovitev starega obreda izključevanja gobavcev, tokrat v svetu proizvodnje in trgovine. Špital je prav tako skušal popraviti »moralno sprevrženost«, s tem imel etični status. Moralo so v špitalih vbijali z obliko fizične prisile. V ustanove se je vpisala meščanska ideja, da je krepost stvar države.

BREZUMNEŽI

Brezumneži so imeli poseben status pri zapiranju, šlo je namreč za izogibanju sramoti. V času renesanse zapiranje ni bilo značilno, saj je norost predstavljalo nasprotje zgloda in odrešitvi. Zlo naj bi zatrla le pozaba, sram pa je klasicizem stalno čutil v prisotnosti nečloveškega. Brezumje so skrivali v azilih, norost pa so večkrat javno predstavljali (nedeljski ogledi norcev, cirkusi). Klasicistično obdobje je s svojimi dejanji norost spravilo pod kontrolo razuma, norost se ni več skrivala v človeku samem, temveč na drugi strani kletke. Norci niso bili obravnavani kot ljudje, temveč v odnosu do živali (to delitev in strah pred živalskostjo je prispeval srednji vek). Ta prisotnost živalskosti v njih naj bi norce verovala pred svetom, po mnenju klasicističnega obdobja so norci lahko neomejeno prenašali bolečine itn. Zaradi odnosa norec – žival to ni spadalo v področje medicine. Z živalskostjo se je norost umestila na področje nepredvidljive svobode, kar pa ni bilo dopustno. Ko se je človek prepoznal v svoji naravni polnosti, je žival izgubila moč negativnosti. Preko religije se je norost kazala kot najnižja točka človeštva (na katero se je spustil tudi Kristus, ki je hotel razumeti slehernika), norost kot dokaz tega, da v človeku ni nič nečloveškega, česar Bog ne bi mogel popraviti. Škandal brezumja je kazal na greh, prikaz norosti pa kako blizu živalskosti lahko pademo in kako veliko je božje usmiljenje, ki lahko zaustavi ta padec.

OBRAZI NOROSTI

V čem je klasicizem vse videl norost:

- manija in melanholija (sprva pojasnjevali z živalskimi hlapi in njihovo sublimacijo; v tekočih in trdnih telesnih prvinah; manijo tudi pojasnjevali s hlapi, jo postavljali nasproti melanholiji, kasneje jo skušali razložiti z živci), čez čas začeli razmišljati o skupnih lastnostih bolezni
- histerija in hipohondrija (sicer ju naj ne bi obravnavali skupaj, ampak so to počeli, kot da so to dve obliki iste bolezni; sprva povezovali z gibanji maternice, potem so prišli do ugotovitve, da je povzročena pretres v telesu → s tem dokončna umestitev v polje norosti; kasnejše analize smatralo, da bolezen povzroči preveč občutenja, s tem ni bila krivda več na/v njem, drugačen pogled na živčne bolnike, s tem uvrstitev med duševne bolezni; to da tudi novo vsebino krivde v klasicističnem obdobju – psihološki učinek moralne krivde)

ZDRAVNIKI IN PACIENTI

Norost ni bila zdravljena v špitalih, vseeno v klasicističnem obdobju se čutili dolžne zdraviti norčeva telesa, ki so jim predstavljala vidno in trdno navzočnost bolezni.

Utrditev → v telesu norcev prisotna šibkost, glede na to, da so dojemali dogajanje v telesu s prisposodobami telesnih/živalskih hlapov, so to skušali uravnavati s pomočjo različnih vonjev (klin se s klinom zbija), za moč so dajali tudi železo (nekateri so jemali železove opilke) za trdnost

Očiščenje → očiščenje telesa norcev s pomočjo vseh mogočih stvari, l.1662 predlog o transfuziji krvi; postopali tudi s pomočjo odvajal, praškov, mil, kisa (kislina, ki uničuje hlape s tem, ko jih potegne na površje)

Potapljanje → prekrivanje teme umivanje in impregnacije, od konca 17.stoletja je bila vodna kura izjemno popularna pri zdravljenju norosti, v 18.stoletju vodi pripisovali ogromno terapevtskih lastnosti, prhanje postane bolj popularno, v njem vidijo možnost ponovnega rojstva

Uravnavanje gibanja → hoja, jahanje, ritem valovanja na morju (spremembe pokrajin kot pomoč pri melanholiji)

→ subjekt je treba hkrati vrniti v njegovo prvotno čistost in ga iztrgati iz njegove čiste subjektivnosti, da bi ga bilo mogoče vpeljati v svet

Proti koncu 18.stoletja je v zavest zdravilcev prišlo razmišljanje, da je zdravljenje potrebno razdeliti vsaj na dve komponenti, da zdravljenje s fizičnimi prijemi ni zadostno. Začeli so uporabljati tehniko strasti (glasba), strahu (strup in protistrup). Čista medicinska psihologija je bila mogoča takrat, ko je norost potonila v občutek krivde. V klasicističnem obdobju dva univerzuma tehnik:

- obravnaval norost kot strast, razdeljeno med telo in dušo
- obravnaval norost kot zmoto, delirij

Zbujanje → delirij kot spanec, struktura vdora z budnostjo je ena najbolj stalnih struktur v zdravljenju norosti

Gledališko uprizarjanje → zdravljenje poteka v prostoru domišljije, je nasprotno postopku zbujanja, ne poteka na ravni razuma, za uveljavitev tega postopka je potrebno vnesti element zvijače (da prepričaš bolnika v nekaj)

Vrnitev k neposrednemu → vrnitev, ki iz človeškega življenja odstranjuje vse, kar je v njih umetnega, nerealnega in imaginarnega, pomemben element tu narava; sčasoma se pokaže pozitivna učinkovitost in naravnost ustanov, ki se začno izogibati zapiranjem in spodbujajo k delu v naravi (narava je resnica in zakon)

Proti koncu klasicizma so bolezen povezali z organskim, ostalo so porinili v naročje pravkar rojeni psihologiji.

VELIKI STRAH

Strah pred biti zaprt in kraji, kjer so se različne ustanove tega tipa nahajale, je bil med ljudmi močno prisoten, to je dediščina miselnih struktur. V drugi polovici 18. stoletja so se začela gibanja, ki so želela odpraviti posledice teh ustanov s tem, da bi jih pravilno izolirali itn. – oblikuje se zamisel o idealnem tipu azilov. Ti azili, kjer so se mešali tako brezumneži kot pacienti, so prispevali tudi kulturno formo, svojevrsten diskurz (pojem sadizem kot forma iz literature de Sade-ja, katerega zgodbe so se dogajale v takih okoljih). Grožnja norosti je bila vsesplošno prisotna.

Norost in svoboda → okoljski determinizem, povezovanje (trgovske) svobode z norostjo in kritika pretečega liberalizma

Norost, vera in čas → le vera lahko človeku prepreči odtujitev v svet delirija

Norost, civilizacija in občutljivost → prepričanje, da bolj kot je kompleksna in zapletena znanost, prej bo pripeljala do norosti; v norost pelje tudi občutljivost, ki se razvije, ker stvari več ne potekajo v normalnem ritmu narave, ampak prevladujejo privzgojene družbene navade;

NOVA LOČITEV

Na začetku 19. stoletja bili ogorčeni nad tem, da z norci niso ravnali bolje kot z zaporniki, celo 18. stoletje pa so bili zgroženi, kako lahko imajo zaporniki enak tretma. Zapiranje je bilo smatrano kot nepravilno, poleg tega so začeli revščino obravnavati še iz drugih aspektov (ne več kot posledico grešnosti), z demografskega vidika pa so bili norci tisto prebivalstvo, ki bi lahko ustvarjalo profit. Obstajali so različni dekreti, ki so urejali področje zapiranja norcev:

- zmanjšati prakso zapiranja, kadar gre za moralne prekrške, ne pa drezati v načelo zapiranja in enega njegovih glavnih pomenov, t.j. zapiranje norcev
- obdobje vsesplošnega zapiranja se konča, v ječi samo obsojeni in norci
 - o norcem naj se nameni poseben zapor, naj se jim najbolj olajša bivanje
- zapiranje norcev šele po presoji zdravnikov
 - o problem infrastrukture

ROJSTVO AZILA

Za skrb norcev je bila potrebna finančna pomoč, s katero so popravljali prostore. Dve teoriji:

- Tuke → mešanje med različnimi kategorijami zaprtih ni bilo priporočljivo, zavetišče naj bi delovalo na principu verskega in moralnega ločevanja. V azilu je bil pomemben faktor strah, prav tako delo in »potreba po spoštovanju« (do avtoritet, s tem utemeljena njihova dejanska pozicija). Zavetišče je še vedno temeljilo na metodah opazovanja in razvrščanja, metodo dialoga in jezika je uvedla šele psihoanaliza. Pred tem so v zavetiščih vzpostavili vlogo avtoritete, ki ni izhajala iz tega, da je priprti nor. Pomembna postane tudi družina, ki se zaradi spremembe položaja norcev začne spreminjati – različni odloki postavljajo skrb za norca tudi v roke družine, s tem se krha mit o patriarhalni čistosti.
- Pinel → verskih elementov ni, so samo medicinski objekt. Azil se mora zaradi slabih lastnosti vere (v starosti čedalje bolj prisotna verska blaznost, vsesplošen strah pred onostranstvom) slednje čim bolj znebiti, ni pa se treba znebiti njene moralne vsebine. Azil kot prostor etičnega poenotenja. Uporabljal je metode molka, prepoznavanja v ogledalu, nenehne sodbe (azil imel lastne mehanizme kaznovanja)

V 18. stoletju postane značilno tudi povečevanje zdravnikove osebnosti, pomeni nove odnose v razmerju zdravnik:pacient. Zdravnik je odločal o sprejemu pacienta, od konca 18.stoletja njegovo potrdilo postane nujno za zapiranje norcev. Tuke in Pinel sta vpeljala v azil osebnost, ne znanost. Freud je metode azilov kasneje odpravil, demistificiral odnos zdravnik – pacient in vse strukture, ki sta jih Pinel in Tuke združila v azilu, prenesel na zdravnika.